

Branko Marušič*

O dveh Mussolinijevih govorih v Gorici

Med dnevniškim zapisom slovenskih besed: »*Nikdar Noben se ni Bil zapuscen kiv var-tvo Marjis Bil izzogen*«,¹ netočno jih je s kapelice ob cesti, ki je vodila iz Robiča proti Kobaridu, prepisal 15. septembra 1915 italijanski v vojno vpoklicani bersaljer Benito Mussolini in med njegovo ugotovitvijo: »*Questa popolazione non ci amerà mai*«² (To ljudstvo nas ne bo nikdar ljubilo), izrekel jo je kot vodja fašizma in predsednik italijanske vlade 31. julija 1942 v Gorici na sestanku s poveljniki takratnega italijanskega bojišča na ozemlju Jugoslavije, je razpeto obdobje sedemindvajsetih let. V tem času je Mussolini po izključitvi iz socialistične stranke (november 1914) stopil med intervencioniste, ki so zahtevali vstop Italije v vojno, se povsem prelevil v nacionalista, ustanovil fašistično gibanje (april 1919), postal italijanski ministrski predsednik (1922) in svetovni politik. V tem času se je tudi srečeval s slovensko zemljo in Slovenci, najprej ob Nadiži, ko je na pohodu mimo Špetra septembra 1915 ugotavljal, da je to občina, kjer govore slovenščino (»dialetto sloveno«). Morda je za slovenske mejaše izvedel še v času, ko je okoli leta 1908 učiteljeval v karnijskem Tolmezzu, v bližini slovensko-romanske jezikovne meje.

Po krajšem vojnem bivanju na Kobariškem, ko je v svoj dnevnik zapisal, da je Magozd pri Drežnici »mala slovenska vasica« in da je Kobarid »malo slovensko mesto«, se je od začetka leta 1917 bojeval na doberdobskem Krasu. Kasneje se je srečeval tudi s Slovenci, predvsem s predstavniki političnega življenja slovenske manjšine v Italiji, zlasti z državnimi poslanci v rimskem parlamentu. Vzorčen primer takega srečanja je zagotovo besedni dvoboj s poslancem dr. Engelbertom Besednjakom 13. maja 1926 v rimski poslanski zbornici.

* dr. Branko Marušič, znanstveni svetnik ZRC SAZU in redni univ. profesor, upokojenec, SI-5250 Solkan, Pot na Drage 4, branko.marusic@guest.arnes.si

1 Mussolini, *Il mio diario*, str. 21.

2 Ferenc, *La provincia*, str. 482.

Namen tega prispevka je opozoriti na dva Mussolinijeva govorniška nastopa v Gorici (20. septembra 1938 in 31. julija 1942). Loči ju štiriletno obdobje. Bila sta vsak zase odgovor na razmere časa in sta tudi v javnosti, ne le v italijanski, doživela različen odmev.

V vsakem totalitarnem družbenopolitičnem sistemu ima retorika pomembno mobilizacijsko moč.³ Tega se je zavedal tudi Benito Mussolini, ko je nastopal s svojimi govori po Italiji in drugod, že od takrat dalje, ko je vstopil v politično življenje, še zlasti, ko je osnoval svoje gibanje in je gojil govorniško nastopanje vse do zadnjih dni svojega vladanja in življenja. Med letoma 1914–1945 je nastalo 130 govorov, v Italiji in izven nje, kar pa ne more biti popolno število in gre le za izbor.⁴

Mussolini se je na državniški obisk Julijske krajine in treh Benečij (Trst, Gorica, Videm, Treviso, Padova, Belluno, Vicenza, Verona)⁵ odpravil v poznem poletju leta 1938. »*Odkar drži v rokah krmilo svoje domovine, prihaja prvič uradno v Julijsko krajino,*« je povzemal agencijsko vest ljubljanski *Slovenec*⁶ in dodal še, da prihaja Mussolini v »*tesnobnih dneh, ko se zbirajo nad Evropo viharne oblaki.*« Politični nemir v Evropi je tedaj, dva tedna pred sklenitvijo Münchenskega sporazuma (29. september 1938), ustvarjala Hitlerjeva zahteva za zaščito nemške manjšine v češkoslovaški državi. *Slovenec* je tudi izrazil upanje, da bo Mussolinijev obisk prispeval zlasti k izboljšanju položaja slovanske manjšine v Italiji, k uresničevanju poldrugo leto pred tem (25. marec 1937) podpisanega Ciano-Stojadinovičevega italijansko-jugoslovanskega sporazuma.

Mussolini je začel svoj obisk v Trstu, kamor je prispel 18. septembra 1938, in je še istega dne govoril pred številno množico, zbrano na trgu Unitá.⁷ V govoru se je najprej spominjal svojih obiskov Trsta in nato razložil svoj pogled na češkoslovaški problem (sudetsko vprašanje) ter menil, da je plebiscit edina rešitev za narode, ki ga zahtevajo. Tretji vsebinski del govora je bil namenjen židovskemu problemu, svetovno židovstvo (»ebraismo mondiale«) je označil za »*nespravljivega sovražnika fašizma*»; napovedal je sprejetje rasne zakonodaje. Naslednjega dne je položil temeljni kamen za gradnjo tržaške univerze in se podal na italijansko-jugoslovansko mejo v Kačji vasi (zaselek današnje Planine pri Postojni), kjer se je srečal tudi s predstavniki jugoslovanske oziroma

3 Van Scharen, *La retorica di Mussolini*, str. 5.

4 <https://archive.org/details/BenitoMussolini-130DiscorsiDiBenitoMussoliniDal1914Al1945>. Celotno Mussolinijevo delo je izšlo v 44 knjigah pod naslovom *Opera omnia* in z različnimi podnaslovi (Firenze: La Fenice, 1951–1980).

5 Casellato, *Il Duce*.

6 *Slovenec*, 18. november 1938, št. 215.

7 Bosworth (*Mussolini*, str. 222) omenja fašistično zatiranje Slovencev na primeru duhovnika Franca Malalana (*Mussolini*, str. 446), vendar pa prav ob takratnem Mussolinijevem govoru v Trstu, v »najpomembnejšem« izmed tistih, ki jih je tedaj imel, omenja, da se je »neka Slovenka« (Vanda Škof Newby, rojena v Štanjelu) v knjigi *Tra pace e guerra: una ragazza slovena nell' Italia fascista* (Bologna, 1994) spominjala, da se ji je zdel med množico, ki ga je pozdravljala, »neustavljivo privlačen.« Bosworth (*Mussolini*, str. 326, 473) je tudi omenil ugotovitev v Mussolinijevem vojnem dnevniku iz januarja 1916 v Kobaridu, kako Slovenci Italijanov še vedno ne marajo (*Mussolini*, str. 129). Knjiga Wande Newby je v angleškem izvirniku (*Peace and war: growing up in Fascist Italy*) izšla leta 1991, deloma pa tudi v slovenskem prevodu (*Moja dežela in moji ljudje*) leta 1997.

slovenske civilne in vojaške oblasti. Bil je kratek čas tudi na jugoslovanskih tleh, a jih je po nekaj minutah zapustil. Obisk je minil v duhu prijateljstva oziroma kot je Mussolini v besedah ob slovesu ugotavljal: »*Zadovoljen sem, da se je to zgodilo na meji, ki veže naša dva naroda prijateljska, na svojih mejah na kopnem in na morju.*«⁸

Tretjega dne, 20. septembra, se je v koloni avtomobilov podal na »zmagoslavni pohod« (»trionfale viaggio«) v Gorico, tudi mimo Doberdoba, kjer je bil med prvo svetovno vojno, 23. februarja 1917, ranjen. V nekaterih krajih na Krasu in v spodnjem Posočju, mimo katerih je vodila pot, se je kolona za krajši čas ustavila. V Gorici je imel na Travniku (takrat in danes Piazza della Vittoria) pred več desettisočglavo množico krajši govor. V njem je najprej poudaril italijanstvo Gorice, okrcal nasprotnike fašizma in se izognil obravnavi političnih problemov, češ da je o tem govoril pred dvema dnevnoma v Trstu. Končal je v svoji tipični retoriki: »*Bodočnost je rodovitnim narodom zagotovljena: tisti, ki so danes mali, bodo jutrišnji vojaki in jutrišnji vojaki, Italijani, ki bodo imeli v pesti sončno zmago.*«⁹ Govor v Gorici ni vzbudil posebne pozornosti in tudi v že omenjeno zbirko Mussolinijevih govorov (op. 4) je uvrščen s kratkim povzetkom. V govoru tudi ni najmanjšega namiga na srečanje, ki ga je imel na italijansko-jugoslovanski meji dan pred prihodom v Gorico.

Po srečanju z množico, med njo je bilo kar veliko Slovencev,¹⁰ si je Mussolini s spremstvom ogledal nekaj predelov in ustanov v mestu. Pot ga je peljala tudi mimo nekdanj slovenskega Trgovskega doma, kjer je bil sedež fašistične stranke in se je preimenoval v Casa del fascio. Z Oslavja v Brdih, kjer je obiskal kostnico in prisostvoval njeni otvoritvi/posvetitvi, se je kolona avtomobilov napotila v dolino reke Soče. Ob reki se je nekajkrat zaustavila, da bi si Mussolini in spremstvo (v njem so bili tudi sekretar fašistične stranke Achille Starace, ministra Dino Alfieri in Giuseppe Coboli Gigli ter lokalni politiki) ogledali tudi cementarno v Anhovem, gradbena dela pri elektrarni Doblar med Ajbo in Selami pri Volčah. Pri elektrarni v Doblarju je Mussolini krstil nastajajoče delavsko naselje Isontinia in nato nadaljeval pot v Kobarid, kjer je imel daljši postanek. Uradni del obiska je bil namenjen predvsem ogledu kostnice na griču Sv. Antona. V tem času naj bi se izvršil atentat na Mussolinija. Pripravljalo ga je vodstvo narodnorevolucionarne tigrovske organizacije. Njen član Franc Kavs iz Čezsoče se je javil, da bo to storil samomorilsko, in sicer kot »človek bomba«. Toda tega dejanja ni izvršil zaradi morebitnih človeških žrtev, zlasti otrok. Kavs je bil zaradi poskusa atentata obsojen na smrt na drugem tržaškem procesu (2.–12. december 1941), a je bil pomiloščen. O atentatu pa kasneje ni govoril. Tako ta poskus umora Mussolinija še vedno ni povsem pojasnjen,

8 *Jutro*, 20. november 1938, št. 218.

9 Celona, *Trionfale*, [str. 6].

10 Ustni vir: Vida Marušič (1908–1975), ki je takrat živel v Gorici, prav na Travniku, je pripovedovala, kako presunljiv je bil pogled na skupine okoliških Slovencev, ki so jih na prizorišče na goriškem trgu Travnik vodili s sklonjenimi glavami domači duhovniki.

»skrivnost sodobne zgodovine, ne samo slovensko-italijanske, tudi evropske zgodovine«. ¹¹ Mišel na nasilno Mussolinijevo smrt (»... tu tako blizu za smrt, a rajši ne, privoščimo ga Lahom ...«) je obšla tudi Andreja Budala, ki je živel v Vidmu in takrat videl Mussolinija, ko je prihajal iz Kobarida. Pisatelju se je takrat tudi porodila misel, da bi napisal komedijo *Atentat*, v kateri naj bi zarotnik v oblastnikov avtomobil vrgel papirnato bombo z zahtevo, da se plebiscit – kakršnega je Mussolini v Trstu predlagal za rešitev češkoslovaške krize – izvede tudi za Slovence v Julijski krajini. ¹²

Iz Kobarida se je Mussolini odpeljal prek Robiča proti Vidmu. V Robiču je že kot vojak septembra 1915 prihajal na Kobarisko, na vojno polje. Takrat je tu srečal dečka, čigar ime in priimek Stanko Robančič (pravilno Urbančič) je zapisal v svoj vojni dnevnik. Ducejevo vožjo skozi Podbonesec v Beneški Sloveniji je omenil v svojem dnevniku beneškoslovenski duhovnik Antonio Cuffolo. O Mussolinijevem govoru v Gorici je v dnevniškem zapisu sodil, da je v njem močno »zaropotal« proti Slovencem in »Goričanim namignil na ... razširitev zaledja«. ¹³ Cuffolo se je tudi posmejal nekaterim ženam in učiteljicam v Podbonescu, ki niso zmogle zadržati solza, ker so videle tistega dne »največjega« moža na svetu.

Česar ni želel sporočati javnosti in zbranim na goriškem Travniku, je sporočil v Vidmu še istega dne, pa tudi v Trevisu naslednjega, 21. septembra. V Vidmu je govoril predvsem o uspešnosti fašističnega družbenega reda, hkrati pa je odgovarjal na kritiko fašizma, ki je prihajala iz kroga »melanholičnih tujcev, saj jih je povsem iztirila italijanska resničnost«. Govor je odmeval izven Italije. V Trevisu, kamor je prispel po obisku Ogleja, Červinjana in Torvisose, pa je najprej opozoril na napredek, ki so ga dosegli v obdobju fašizma osvobojeni kraji (Trst in Gorica) ter se zaustavil pri vprašanju odnosa fašizma do drugojezičnega ljudstva (»popolazioni alloglotte«), se pravi do Slovencev, ki so živeli v tedanji Italiji. Očitno je bil pod vtisom potovanja in sprejema, ki ga je doživel v dolini reke Soče. Ti drobci velike slovanske skupnosti, je ugotavljal Mussolini, so manifestativno pokazali, da se v polni meri udeležujejo življenja skupaj z italijanskimi državljani in še dodal, da ni nihče ob njegovem potovanju po Soški dolini drugojezičnih prebivalcev nagovarjal k temu, da bi izkazovali naklonjenost italijanski državi in njemu. Posebej je omenil, da je pred njim v Trstu 18. septembra korakal bataljon črnih srajc, katerega moštvo so sestavljali predvsem pripadniki drugojezičnega ljudstva. Takih vtisov in poudarkov o različnosti državljanov Italije, ki govorijo drug jezik, Mussolini ni omenjal v treh predhodnih govorih (Trst, Gorica, Videm). Italijanska časopisna in druga poročila so Slovence, ki so spremljali Ducejev obisk v Posočju in na Krasu, omenjala kot »popolazioni del Tolminotto« (prebivalstvo Tolminske), »popolazioni del confine« (obmejno prebivalstvo), »bravi

11 Kacin in Verginella, *Primorski upor*, str. 245.

12 Lavrenčič Lapajne, *Pogled*, str. 214.

13 Cuffolo, *Moj dnevnik*, str. 31–33.

montanari« (dobri gorjani) pa tudi kot »ragazze alloglotte« (drugojezična dekleta) ali kot člane Dopolavora, ki so prišli v Gorico »dal Plezzano e dall' Idriano, da Comeno« (z Bovškega, Idrijskega, iz Komna, s Krasa).

Mussolinijev govor v Trevisu je odmeval tudi v slovenskem matičnem tisku. Njegov obisk v Julijski krajini je slovensko časopisje sprejemalo v duhu Ciano-Stojadinovičevega sporazum, največjo pozornost pa je namenilo Mussolinijevemu govoru v Trevisu, predvsem zaradi besed o Slovencih, ki pa jih je predstavil na posreden način. Za *Jutro* pa so bile pomembne tudi besede, ki jih je v Trevisu namenil češkemu vprašanju.¹⁴ V poročanju je slovenski tisk napačno prevedel Treviso v Trbiž (italijansko Tarvisio). Opis Mussolinijevega potovanja po treh Benečijah (tudi obisk na meji z Jugoslavijo) z govori vred je bil objavljen kot *Il viaggio nelle Venezie*.¹⁵

Drugi Mussolinijev govor je povezan z njegovim nenapovedanim prihodom v Gorico zadnji dan meseca julija 1942. Po predhodnih obiskih afriškega bojišča in Grčije ter po kratkotrajnem zdravljenju (Riccione) je prišel Mussolini na letališče v Gorici v dopoldanskem času in se podal nato prek Redipulje v bližino rapalske meje v Klano in Podgrad, kjer je prisostvoval preizkušanju novega pešadijskega strelnega orožja. Po kosilu se je vrnil v Gorico, da bi se na sestanku s poveljniki posvetoval o protipartizanskem boju, ki se je odvijal na območju Slovenije (Ljubljanska pokrajina) in Hrvaške (Gorski kotar, območje Reke, severna Istra). Sestanek se je odvijal na sedežu poveljstva vojaške cone v zgradbi, ki je bila nekdaj hotel Südbahn, nekaj časa tudi v lasti slovenske Trgovsko-obrtne zadruga v Gorici. Zapisnik sestanka vsebuje poleg orisa razmer, ki ga je prebral general Mario Roatta, tudi pregled opravljenih ukrepov in operativni načrt¹⁶ ter Mussolinijev komentar k povedanemu. Mussolini je s pogledom v preteklost ugotavljal, da so si leta 1941 pri delitvi okupiranega slovenskega ozemlja Nemci odrezali boljši del kruha. Na začetku se je zdelo, da se bodo razmere v Ljubljanski pokrajini odvijale na najboljši način. Potem pa je izbruhnila kriza in po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo je splahnelo vsako optimistično upanje. Italijansko ravnanje v okupiranih krajih je označil kot naivno. Treba ga bo spremeniti, in sicer preiti iz blagih v ostreje tone. Na partizanski teror bo treba odgovoriti z ognjem in mečem. V odnosih do Slovencev se je začelo novo obdobje, ki bo prikazalo Italijane kot ljudi, ki so za blagor domovine in prestiž njih oboroženih sil pripravljeni storiti vse. »*To prebivalstvo nas ne bo nikdar ljubilo,*« je še dodal. Trditev močno spominja na tisto, kar je zapisal v svoj vojni dnevnik v 16. februarja 1916, ko je obiskal v Kobaridu več trgovin. V njih se je srečal s skrivnostnimi obrazi domačinov, kot takrat, ko je prvič prišel v Kobarid:

14 *Jutro*, 22. november 1938, št. 220; *Slovenec*, 22. november 1938, št. 218.

15 Scritti e discorsi dal Giugno 1938 al 18 Novembre 1939. Knjiga 12. Milano: Hoepli, 1939, str. 43–66.

16 Objavljen kot kopija v slovenskem prevodu v: *Zbornik dokumentov in podatkov*, str. 559–564 in v Ferenc, *Fašisti*, str. 405–409. V italijanskem izvirniku v: Ferenc, *La provincia*, str. 478–479.

»Ne. Ti Slovenci nas ne marajo. Prenašajo nas z ravnodušnostjo in prikrito sovražnostjo. Mislijo, da smo tu le 'prehodno' in nočejo priti na slab glas v primeru, da bi se jutri vrnili gospodarji od včeraj.«¹⁷

Ob zaključku dvournega sestanka je dal še nekaj opozoril, med njimi tudi, da naj italijanska vojska uporablja partizansko taktiko bojevanja in naj deluje zagrizeno. Nato se je Mussolini v spremstvu sekretarja stranke Alda Vidossonija pojavil na balkonu stavbe vojaškega poveljstva. Pozdravil je množico, ki se je zbrala na nekdanjem Telovadnem trgu (po prvi svetovni vojni se je preimenoval v Trg Cesareja Battistija). Mussolini je bil kratek in grozeč.¹⁸ Najprej je omenil epske napore, da bi se bregovi Soče in doline (sic!) Krasa za vedno priključile materi domovini. »*Proti tistim pa, ki to in onstran stare meje gojijo bolne sanje, bodo uporabljeni, kot se že uporabljajo, neupogljivi zakoni Rima.*«¹⁹ Ti pa so že za časa republikanskega in cesarskega obdobja določali, da bodo tisti, ki ne bodo položili orožja, popolnoma uničeni in bo njihovo imetje s hišami vred izravnano z zemljo.

Slovenci (na Primorskem in v okupirani Sloveniji) so za vsebino Mussolinijevega govora izvedeli iz dnevnega tiska. *Slovenec* je vest objavil v članku *Duce v Goriziji*²⁰ ter končal komentar z naslovom *Neupogljivi zakon Rima* z besedami:

»Vsi krivci, njihovi pomagači ter sokrivci njihovih zločinov ter somišljeniki vseh vrst in stopenj bodo trdo občutili strogost rimskega zakona. Zato pozivamo vse Slovence, naj ne nasedajo komunističnemu in angleškemu spletkarstvu, ki prinaša nad narod le nesrečo in gorje, marveč naj na velikodušnost Rima odgovore z velikodušnostjo in lojalnostjo.«²¹

Podobni so bili tudi odmevi v *Jutru*, *Slovenski narod* pa poročil o Mussolinijevem obisku ni posebej komentiral, pisal je o odmevu govora po svetu.²² Mussolinijev prihod v Gorico je omenil tudi Anton Cuffolo v dnevniku župnišča v Lazcu (Podbonesec), ko je opozoril na Mussolinijevo žuganje s požigi.²³

Po 31. juliju 1942 se Mussolini v Julijsko krajino ni več vrnil.

17 Mussolini, *Il mio diario*, str. 105; Marušič, *Sosed*, str. 173–174.

18 Tudi ta govor ni uvrščen med 130 Mussolinijevih govorov (op. 4).

19 *Il Piccolo*, 4. avgust 1942, n. s., št. 7042; *Voce fascista*, 6. avgust 1942, št. 37; *L'idea del popolo*, 9. avgust 1942, št. 31; Ferenc, *Neupogljivi zakon Rima*, str. 317–318; Ferenc, *La provincia*, str. 483.

20 *Slovenec*, 5. avgust 1942, št. 178a.

21 *Slovenec*, 7. avgust 1942, št. 180a.

22 *Slovenski narod*, 5. avgust 1942, št. 177.

23 Cuffolo, *Moj dnevnik*, str. 318.

Mussolinijeve grožnje, izrečene v Gorici na sestanku s poveljniki vojske in nato v javnosti, so se ohranile do danes zlasti kot moto fašistične genocidne politike v odnosu do Slovencev.²⁴ Navajajo se tudi v spremenjeni obliki v nekaterih priložnostnih objavah. Spremembe ne spreminjajo temeljnega Mussolinijevega sporočila in naročila, le dopolnjujejo ga. Tako naj bi Mussolini v Gorici grozil: »*Bisogna sterminare tutti i maschi di questa maledetta razza!*«²⁵ Te besede je v svojih javnih nastopih večkrat navedel pisatelj Saša Vuga, nazadnje na prireditvi v Dražgošah 10. januarja 2016 in jih takrat tudi prevedel: »*Treba je iztreti vse može (ali samce) tega prekletega plemena (ali pasme)*!«²⁶ Prišle pa so tudi prav malo spremenjene v objavo zgodovinarja, ki zapiše, da je Mussolini besede: »*Bisogna sterminare tutti gli uomini di questa stirpe, maledetta ...*«, izustil v govoru 31. julija 1942 na Travniku v Gorici,²⁷ kar pa ni niti prava lokacija niti datum. Morda pa je ta grožnja našla mesto v kaki od v javnosti ali kako drugače izrečenih interpretacij Mussolinijevega govora.

Viri in literatura

Tiskani viri

- Benedetič, Filibert et al. (ur.), *Od fašističnega škvadrizma do pokolov v Rižarni: (s poročilom o procesu): Trst - Istra - Furlanija 1919–1945*, Trst: Aned, 1974.
- Cuffolo, Antonio, *Moj dnevnik: z važnimi dogodki od leta 1938 do leta 1946*. Čedad; Most: Združenje don Eugenio Blanchini, 2013.
- Ferenc, Tone, *Neupogljivi zakon Rima: fašizem in osvobodilni boj primorskih Slovencev 1941–1943: dokumenti*, zv. 1, Ljubljana: Društvo piscev zgodovine NOB, 2004.
- Ferenc, Tone, *Fašisti brez krinke: dokumenti 1941–1942*. Maribor: Obzorja, 1987.
- Ferenc, Tone, *La provincia 'italiana' di Lubiana: documenti 1941–1942*. Udine: IFSMLN, 1994.
- Mussolini, Benito, *130 discorsi di Benito Mussolini dal 1914 al 1945*. Dostopno na: <https://archive.org/details/BenitoMussolini-130DiscorsiDiBenitoMussoliniDal1914Al1945>
- Mussolini, Benito, *Il mio diario di guerra 1915–1917*. Milano: Imperia, 1923.
- Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov*, VI, knj. 3, Ljubljana: DZS, 1956.

Časopisni viri

- L' Idea del popolo* (Gorica), 1938, 1942.
- Jutro* (Ljubljana), 1938, 1942.
- Il Piccolo* (Trst), 1942.
- Slovenec* (Ljubljana) 1938, 1942.

24 Npr. Benedetič et al. (ur.), *Od fašističnega škvadrizma*, str. 78.

25 Zidar, *Slovenski narod*, str. 91.

26 <http://www.tigr-drustvo.si/98-akademika-sasa-vuge-ni-vec>

27 Pelikan, *Tone Kralj*, str. 194.

Slovenski narod (Ljubljana), 1942.

Voce fascista (Gorica), 1942.

Spletni viri

<http://www.tigr-drustvo.si/98-akademika-sasa-vuge-ni-vec>.

<https://archive.org/details/BenitoMussolini-130DiscorsiDiBenitoMussoliniDal1914Al1945>

Literatura

Bosworth, Richard J. B., *Mussolini*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2016.

Casellato, Alessandro, Il Duce nelle Venezie. *Le tre Venezie* 13 (10), 1938, str. 351–388. Ponatis: Il Duce nelle Venezie. Treviso: Camillo Pavan Ed., 1995.

Celona, Giuseppe (ur.), *Trionfale viaggio del Duce nel Goriziano*. Gorizia: Federazione dei fasci di combattimento dell'Isonzo, 1939. (s.p.)

Kacin Wohinz, Milica in Marta Verginella, *Primorski upor fašizmu 1920–1941*. Ljubljana: Slovenska matica, 2008.

Lavrenčič Lapajne, Milena, Pogled v Budalov svet: iz dnevnikov slovenskega intelektualca. *Goriški letnik* 22, 1995, str. 113–256.

Marušič, Branko, *Sosed o sosedu. Prispevki k zgodovini slovensko-italijanskega sožitja*. Trst: ZTT, 2012.

Pelikan, Egon, *Tone Kralj in prostor meje*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2016.

Van Scharen, Margot, *La retorica di Mussolini: analisi di discorsi dell'anno 1925*. Diplomska naloga. Univerza Gent, Faculteit Letteren & Wijsbegeerte, 2009. Dostopno na: https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/414/670/RUG01-001414670_2010_0001_AC.pdf

Zidar, Alojz, *Slovenski narod pomni in obtožuje: zločini, ki jih je nad Slovenci zagrešila italijanska fašistična država*. Koper: Lipa, 1999.

Riassunto

Branko Marušič

I due discorsi di Mussolini a Gorizia

Durante la sua vita politica Benito Mussolini tenne a Gorizia due brevi discorsi. Il primo discorso lo tenne nel 20 settembre 1938 in occasione della sua prima visita ufficiale, quale capo del governo, alle Tre Venezie. Le parole dette a Gorizia durante il suo »trionfale viaggio« erano dedicate soprattutto al fine di sottolineare l'italianità di Gorizia e i successi della politica nazionale fascista. Lo scopo della visita di Mussolini a Gorizia l'ultimo giorno del luglio del 1942 era invece legato alla questione di come organizzare la lotta dell'esercito italiano contro i partigiani sloveni e croati attivi nella Provincia di Lubiana, nell'Istria e nel Quarnaro. Dopo l'incontro con i capi militari italiani in queste zone, Mussolini si rivolgeva con un breve discorso al popolo goriziano. Egli condannò il movimento partigiano, dicendo che »a coloro che accarezzano sogni malati sarà applicata la inflessibile legge si Roma«.